Шведската политика по отношение на редкоземните елементи и стратегическите суровини, свързани със зеления преход, и съгласуваността ѝ с политиката на ЕС за стратегическа автономия

I. Стратегическо значение на критичните суровини за Швеция

Критичните суровини имат ключово значение за функционирането и развитието на съвременната индустрия. Тяхната роля се увеличава паралелно с електрификацията на транспорта, развитието на възобновяемите енергийни източници, цифровизацията, производството на батерии и модернизацията на отбранителните способности.

Особено важни са редките земни елементи, литият, кобалтът, никелът, графитът, медта и редица други метали и минерали. Редките земни елементи например са необходими за производството на постоянни магнити с висока ефективност, използвани в електродвигатели, вятърни турбини, електронно оборудване и отбранителни системи. Значението им не произтича само от наличието на самите находища, а и от сложните технологии, необходими за тяхното извличане, разделяне, пречистване и последващо промишлено приложение.

Един от основните проблеми пред европейската индустрия е високата концентрация на добива и преработката на определени суровини извън ЕС. Това създава уязвимост при търговски ограничения, геополитическо напрежение, прекъсвания на логистични вериги или ограничаване на износа. В тази среда достъпът до суровини постепенно се превръща от въпрос на търговска ефективност в елемент на икономическата и националната сигурност.

За Швеция този въпрос има допълнително значение. Страната разполага с традиции в миннодобивната промишленост, значителни геоложки ресурси, утвърдени промишлени предприятия и компетентност в минните технологии. Същевременно шведската индустрия е силно ориентирана към високотехнологични производства, електрификация и екологична трансформация. Това създава както необходимост от сигурни доставки, така и възможност страната да се утвърди като важен европейски център за добив и преработка на стратегически суровини.

Следователно шведската политика следва да се разглежда не само като опит за разширяване на миннодобивния сектор, а като част от по-широка индустриална стратегия за запазване и развитие на производствени дейности с висока добавена стойност в Европа.

II. Основни направления на шведската политика

На 23 юли 2026 г. шведското правителство представи новата си стратегия за минералната индустрия. Нейната визия е за разрастваща се, безфосилна и технологично напреднала минна и рециклираща промишленост, която да допринася за конкурентоспособността, устойчивостта и икономическия растеж на страната.

Стратегията предвижда мерки в осем основни направления:

1. **Опростяване на разрешителните процедури.** Целта е да се съкрати времето за административно разглеждане на проектите и да се създадат по-предвидими условия за инвестиции. Това е особено важно за миннодобивния сектор, в който подготовката и разрешаването на проектите често отнемат значителен период.
2. **Устойчив достъп до земя и водни ресурси.** Развитието на минната дейност изисква съвместяване на икономическите интереси с опазването на околната среда, водните ресурси и други видове земеползване. Този въпрос е особено чувствителен в северните части на страната.
3. **Икономическа сигурност и готовност.** Суровините се разглеждат като фактор за устойчивостта на икономиката и способността на страната да поддържа стратегически производства и отбранителен капацитет при външни сътресения.
4. **Развитие на международното сътрудничество.** Швеция цели да засили партньорствата си с други държави и да допринася за по-диверсифицирани и надеждни международни вериги за доставка.
5. **Повишаване на привлекателността на страната за геоложки проучвания и минно развитие.** Предвижда се подобряване на условията за проучване на находища и привличане на инвестиции в нови проекти.
6. **Инвестиции в научни изследвания.** Развитието на нови технологии за добив, преработка и използване на минерални ресурси е необходимо за повишаване на ефективността и намаляване на екологичния отпечатък.
7. **Повишаване на ресурсната ефективност и рециклирането.** Стратегията поставя акцент върху по-пълното използване на наличните ресурси, възстановяването на ценни материали от отпадъци и развитието на кръгова икономика.
8. **Повишаване на общественото приемане.** Устойчивото развитие на сектора изисква обществено доверие, прозрачност и отчитане на интересите на местните общности.

Осемте направления показват, че шведското правителство не разглежда минералната индустрия единствено през призмата на увеличаването на добива. Подходът обхваща целия инвестиционен и производствен цикъл – от геоложкото проучване и разрешителните процедури до преработката, рециклирането и общественото приемане.

Значение на находището Per Geijer

Сред най-значимите примери за потенциала на Швеция е находището Per Geijer в района на Кируна, Северна Швеция, свързано с дейността на държавната миннодобивна компания LKAB. Според публично оповестени данни ресурсната оценка на находището възлиза на приблизително 1,2 млрд. тона минерални ресурси, включително около 2,2 млн. тона редкоземни оксиди.

Проектът има съществено значение за европейските усилия за диверсификация на доставките на редки земни елементи. Той показва потенциала на Швеция да се превърне в по-значим източник на суровини, които са необходими за производството на постоянни магнити и редица високотехнологични изделия.

Необходимо е обаче да се направи разграничение между установените минерални ресурси и доказаните икономически извлекаеми запаси. Наличието на значителен геоложки ресурс само по себе си не означава, че добивът може да започне незабавно или че проектът ще бъде икономически рентабилен. За това са необходими допълнителни проучвания, инвестиции, технологични решения, разрешителни и изграждане на съответната инфраструктура.

В този смисъл Per Geijer е важен не само като конкретен минен проект, а и като показател за потенциала и предизвикателствата пред европейската политика за стратегическа суровинна независимост.

Преработка и развитие на веригите с добавена стойност

Особено важен аспект на шведската политика е стремежът да не се ограничава до добива на суровини. Добивът е само първият етап от една сложна производствена верига. За да се постигне реален икономически ефект, са необходими мощности за обогатяване, разделяне, рафиниране и производство на материали и компоненти.

Именно в тези етапи се създава значителна част от добавената стойност, но те изискват специализирани технологии, квалифицирани кадри, енергийни ресурси и дългосрочни инвестиции. Европейският опит показва, че наличието на суровинни находища не гарантира автоматично изграждането на конкурентоспособна местна преработвателна индустрия.

Затова развитието на рециклирането и възстановяването на ценни метали от промишлени отпадъци, електронно оборудване, батерии и минни остатъци има все по-голямо значение. То може да допълни първичния добив, да намали зависимостта от внос и да създаде нови промишлени дейности.

III. Връзка с политиката на Европейския съюз

Шведската стратегия е пряко свързана с целите на Европейския акт за критичните суровини – Регламент (ЕС) 2024/1252, който влезе в сила през май 2024 г. Регламентът цели да укрепи капацитета на ЕС по цялата верига на стойността – добив, преработка и рециклиране – и да намали прекомерната зависимост от отделни държави доставчици.

До 2030 г. ЕС си поставя ориентири за капацитет, който да покрива най-малко 10% от годишното потребление чрез добив в рамките на Съюза, 40% чрез преработка и 25% чрез рециклиране. Предвидено е също така не повече от 65% от годишното потребление на всяка стратегическа суровина на съответния етап от преработката да произхожда от една-единствена трета държава.

Тези ориентири показват мащаба на необходимата трансформация. Те не могат да бъдат постигнати само чрез откриване на нови находища. Необходими са инвестиции в преработвателни мощности, технологично развитие, рециклиране, инфраструктура и диверсификация на международните партньорства.

На 9 октомври 2026 г. Европейската комисия одобри втори списък от 46 стратегически проекта в 16 държави членки, сред които са България и Швеция. Проектите обхващат различни етапи от веригата – добив, преработка и рециклиране – и са насочени към укрепване на европейските вериги за батерии, отбранителна и космическа индустрия и постоянни магнити.

Определянето на даден проект като стратегически по CRMA е важно, тъй като му осигурява приоритетно третиране и улеснява координацията и достъпа до подходящи инструменти за подкрепа. То обаче не означава автоматично предоставяне на европейско финансиране или гарантирана икономическа жизнеспособност. Реализацията продължава да зависи от инвестиционните решения, техническата осъществимост, разрешителните и пазарните условия.

За България и Швеция включването на проекти в рамките на един и същ европейски механизъм създава допълнителна основа за обмен на информация и потенциално сътрудничество. Това е възможност двустранните икономически отношения да се развиват и в нови промишлени направления, свързани с устойчивите вериги за доставки.

IV. Основни предизвикателства пред реализацията на шведската стратегия

Въпреки значителния ресурсен потенциал превръщането на Швеция във водещ европейски център за добив и преработка на критични суровини е свързано с редица предизвикателства.

На първо място, миннодобивните проекти изискват значителни първоначални инвестиции и дълъг период до достигане на промишлено производство. Необходими са геоложки проучвания, оценка на запасите, технологични решения, инфраструктура и дългосрочни договори за реализация на продукцията. Това прави сектора чувствителен към колебанията в цените на суровините и към несигурността относно бъдещото търсене.

На второ място, добивът на редки земни елементи е технологично сложен. Извличането им от рудата и последващото разделяне на отделните елементи изискват специализирани производствени мощности и контрол върху въздействието върху околната среда. Следователно геоложкият потенциал не е достатъчен, ако не бъде съпроводен от развитие на конкурентоспособни технологии за преработка.

Съществено предизвикателство представлява и съвместяването на миннодобивната дейност с екологичните изисквания и интересите на местните общности. В северните райони на Швеция разширяването на минната индустрия може да влиза в конфликт с традиционното отглеждане на северни елени от саамските общности, както и с други форми на земеползване. Това е чувствителен въпрос, който може да повлияе върху общественото приемане и сроковете за реализация на отделни проекти.

Наред с това Швеция ще трябва да се конкурира с други държави за капитал, технологии, специалисти и промишлени партньори. За да привлече инвестиции, страната следва да осигури предвидима регулаторна среда, достъп до енергия и инфраструктура, както и условия за икономически ефективна преработка.

Основното предизвикателство пред шведската стратегия няма да бъде единствено установяването на наличните ресурси, а способността те да бъдат превърнати в устойчиви и конкурентоспособни производствени вериги. Именно резултатите в областта на преработката, рециклирането и производството на материали с по-висока добавена стойност ще покажат доколко страната ще успее да реализира заявената си амбиция.

V. Възможности за българо-шведско икономическо сътрудничество

Развитието на шведската минерална индустрия създава потенциал за разширяване на двустранното икономическо сътрудничество извън традиционните търговски направления.

Българският бизнес може да търси позиции в отделни етапи от производствената и технологичната верига.

На първо място, възможности могат да възникнат за български предприятия, произвеждащи промишлено оборудване, електрически компоненти, системи за автоматизация, сензори, измервателна техника и специализирани машини. Разширяването и модернизацията на минните и преработвателните мощности предполага търсене на подобни продукти и услуги.

На второ място, потенциал представляват решенията в областта на индустриалния софтуер, цифровизацията на производствените процеси, дистанционния мониторинг, анализа на данни, енергийната ефективност и поддръжката на промишлени съоръжения. Това са области, в които участието на български технологични и инженерни компании би могло да бъде осъществено и чрез партньорства с установени шведски доставчици.

На трето място, следва да се обърне внимание на рециклирането и възстановяването на метали от електронни отпадъци, излезли от употреба батерии, промишлени остатъци и други вторични суровини. Развитието на тези дейности е част от европейската политика за кръгова икономика и създава възможности както за технологично сътрудничество, така и за участие на специализирани предприятия.

Допълнителен потенциал съществува в научноизследователската и развойната дейност – материали, химични технологии, анализ на суровини, лабораторни услуги и разработване на методи за по-ефективно извличане и оползотворяване на ресурсите. В тази област могат да се търсят партньорства между български университети, научни институти и шведски технологични и индустриални организации.

Следа да се отбележи, че миннодобивният и високотехнологичният сектор в Швеция се характеризират със специфични изисквания към качеството, безопасността, сертификацията, техническата документация и проследимостта на доставките. Необходими са установяване на преки контакти с потенциални възложители и доставчици, познаване на процедурите за участие и доказан капацитет за изпълнение на конкретни поръчки.

Усилията могат да бъдат насочени към идентифициране на конкретни шведски предприятия и проекти, при които българските компании могат да предложат конкурентни продукти, технологии или услуги. Особено полезно би било да се установят контакти с миннодобивни дружества, доставчици на оборудване, компании за рециклиране, индустриални клъстери и научноизследователски организации.

VI. Оценка и предложения на посолството

Анализът на шведската политика показва, че критичните и стратегическите суровини постепенно се превръщат в самостоятелен приоритет на националната индустриална и икономическа сигурност. С новата си минерална стратегия Швеция се стреми да използва геоложките си предимства, технологичния капацитет и индустриалните си традиции, за да заеме по-силна позиция в европейските вериги за доставка на суровини.

Темата е важна и поради това че очертава възможна промяна в структурата на европейското промишлено сътрудничество. Усилията на ЕС за намаляване на зависимостта от ограничен брой външни доставчици ще изискват не само инвестиции в добив, но и изграждане на мрежа от предприятия, които осигуряват оборудване, технологии, компоненти, инженерни услуги и

рециклиране. Това създава предпоставки за участие на компании от държави членки на Съюза, които не разполагат със същия суровинен потенциал, но имат производствени и технологични компетентности.

В тази връзка България би могла да търси по-активно присъствие в отделни сегменти на веригите за стойност, без да поставя акцента единствено върху възможността за пряк добив на критични суровини. Подобен подход би позволил на българските предприятия да се възползват от новото търсене на индустриални решения и услуги, като същевременно се създадат условия за трансфер на технологии и развитие на дългосрочни партньорства.

Посолството изразява готвоност за съдейсвтие с цел изпълнение на следните действия:

- Да се идентифицират шведски миннодобивни и преработвателни компании, доставчици на оборудване и технологични решения, както и предприятия в областта на рециклирането, с потенциал за партньорство с български дружества.
- Да се проучат конкретните възможности за включване на български предприятия като подизпълнители или доставчици на оборудване, компоненти, софтуер и инженерни услуги.
- Да се насърчат контактите между български и шведски научноизследователски организации в областта на материалознанието, минните технологии, ресурсната ефективност и рециклирането.
- Да се проследява развитието на стратегическите проекти по CRMA в двете държави и да се установяват контакти с техните изпълнители, когато възникнат конкретни възможности за двустранно сътрудничество.
- Да се представят възможностите на българската индустрия пред шведски компании и потенциални инвеститори.

В заключение, шведската политика в областта на критичните суровини представлява значим процес с дългосрочни последици за европейската индустрия и икономическата сигурност. Наличието на ресурси и политическата воля за тяхното развитие създават предпоставки Швеция да засили ролята си в европейските вериги за доставка, но реалният резултат ще зависи от преодоляването на инвестиционните, технологичните, екологичните и административните предизвикателства.

За България основната възможност е да се позиционира като допълващ индустриален и технологичен партньор, включително чрез доставки на оборудване и компоненти, инженерни и цифрови решения, научноизследователска дейност и технологии за рециклиране.

Изготвил: Мирослав Бърнев, ръководител на СТИВ – Стокхолм